

УДК 330.101

МАКРОЕКОНОМІЧНА СТАБІЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ

Євтушенко Н.М., Макачук І.М., Яременко Л.М.

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди

У статті охарактеризовано макроекономічну стабільність в Україні. Проаналізовано показники макроекономічної стабільності. Описано індикатори її оцінювання, завдяки яким досягається збалансованість економіки в країні. Описано зміну споживчих цін в Україні та окремих країнах світу.

Ключові слова: макроекономічна стабільність, індекс споживчих цін, капітальні інвестиції, кредити, зростання цін, інфляція.

Постановка проблеми. Макроекономічна стабільність держави має дуже важливу роль для усіх рівнів суспільних відносин, які виникають всередині країни. Оскільки фактори впливу на показники економічного зростання держави знаходяться у корені усіх соціально-економічних зв'язків, подальше дослідження та розробка ефективних заходів з вдосконалення механізмів управління ними не втрачають своєї актуальності. Перетворення економічної системи України та подальший розвиток у мінливому середовищі ринкової системи відносин вимагає прискіпливої уваги до макроекономічних аспектів стабільності господарського механізму держави в цілому та життєдіяльності на рівні регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням теоретичних засад та проблем встановлення макроекономічної стабільності займалися класики економічної думки А. Сміт, Дж.С. Міль, Д. Рікардо, Дж.М. Кейнс, М. Фрідмен. Серед провідних українських науковців, що досліджували у своїх працях різні аспекти даної проблематики є: Л.І. Абалкін, А.Г. Грязнова, О.О. Іваницький, В.В. Косенко, В.Л. Отецький, В.М. Полтерович, О.О. Сльозко, Н.П. Погореленко, С.М. Будаговська, Ю.Б. Чавикіна, Р.В. Григоровська та інші.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Зазначені науковці досліджували деякі аспекти макроекономічної стабільності у сучасних умовах розвитку української держави, а ще дуже багато питань залишаються мало дослідженими, серед яких являється дослідження та систематизація правового та методологічного поля впливу на макроекономічну

стабільність у зв'язку із потребою розвитку потужності економічної системи України.

Мета статті. Охарактеризувати та проаналізувати макроекономічну стабільність в Україні.

Виклад основного матеріалу. Макроекономічна стабільність – це складна комбінація внутрішньо- та зовнішньо орієнтованих заходів, які, відбиваючи діалектику частини й цілого, визначають сутнісні особливості ендогенних соціально-політичних і економічних акцій у конкретний момент розвитку економічної системи на інноваційних засадах [1, с. 27].

Термін «макроекономічна стабільність» описує національну економіку, у якій зведена до мінімуму уразливість до зовнішніх потрясінь, що, в свою чергу, збільшує можливість її сталого зростання. Макроекономічна стабільність виступає в якості буфера проти валютних і процентних коливань на світовому ринку. Це необхідна, але недостатня вимога для економічного росту. Вплив коливань валютних курсів, великий борговий тягар і некерована інфляція можуть викликати економічну кризу та обвал ВВП і МВФ, і ЄС роблять акцент на макроекономічну стабільність [2].

Макроекономічна стабільність означає:

- по-перше, економічне зростання, яке забезпечується через підвищення ефективності виробництва із застосуванням досягнень науки і техніки;

- по-друге, повну зайнятість – забезпечення робочими місцями усіх, хто бажає і здатний працювати;

- по-третє, стабільний рівень цін, оскільки зростання рівня цін ускладнює господарські

зв'язки економічних суб'єктів, знижує реальні доходи населення і знецінює заощадження;

– по-четверте, досягнення рівноваги у зовнішньоекономічних зв'язках, що відповідно відображається у стабільному курсі національної валюти та активному сальдо платіжного балансу [2].

Стабільність можна визначити як довготривалу макроекономічну збалансованість. Тобто вона досягається завдяки збалансованості економіки в часовому вимірі та виявляється за допомогою деяких загальних показників, основними серед яких визначають інфляцію і дефлятор ВВП, зміну ставки валютного курсу і рівень банківських відсотків за кредитами. Між цими індикаторами простежується висока кореляція: не буває низьких відсоткових ставок за стрімкої девальвації валютного курсу або значного зростання цін. Таким чином, фінансово-грошова стабільність чи її протилежність виявляється синхронно через усі індикативні показники [3].

Попри заяви щодо встановлення в Україні макроекономічної стабільності, ситуація все ж залишає бажати кращого. Доказом цього є хоча б той факт, що за показником макроекономічної стабільності, що є одним із складових Індексу конкурентоспроможності, який визначається Всесвітнім економічним форумом, Україна займає 112 позицію зі 142 [4].

Макроекономічна стабільність є складним явищем. Необхідними умовами для її настання є: стабільний рівень цін; зростання економіки; повна зайнятість; рівновага у зовнішньоекономічних зв'язках.

Макроекономічна стабільність забезпечує економічне зростання, яке досягається на основі підвищення ефективності виробництва із застосуванням досягнень науки і техніки, повної зайнятості – забезпечення робочими місцями усіх, хто бажає і здатний працювати, сталих цін (рівня інфляції), досягнення рівноваги у зовнішньоекономічних зв'язках, що відповідно відображається у сталому курсі національної валюти та активному сальдо платіжного балансу.

Індикаторами оцінювання макроекономічної стабільності держави можуть бути: валовий внутрішній продукт фактичний (табл. 1), індекс споживчих цін (рис. 1), індекс промислових цін (рис. 2), рівень безробіття, індекс ділової активності, обсяги капітальних інвестицій (табл. 2), кредити в економіці, та інші [5].

Таблиця 1

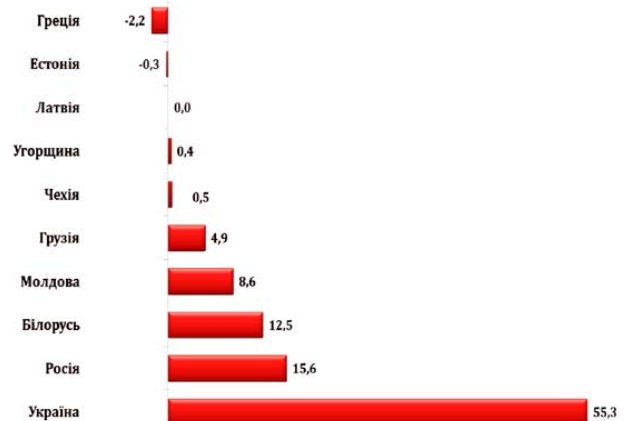
ВВП України

Роки	Млрд. грн.	У постійних цінах 2010 року, відсотків до відповідного періоду попереднього року	
		Зміна обсягу	Зміна дефлятора
2010	1079,3	4,1	13,7
2011	1300,0	5,5	14,2
2012	1404,7	0,2	7,8
2013	1465,2	0,0	4,3
2014	1566,7	-6,8	14,8
2015 (I квартал)	367,6	-17,2	41,5

*Джерело: Державна служба статистики України

У короткостроковій перспективі світова економіка розвивалася в умовах відносно низь-

ких темпів зростання (3,6% у 2014 р. та 3,9% у 2015 р.) та погіршення кон'юнктури світових фінансових ринків.

Зміна споживчих цін в Україні та окремих країнах світу у липні 2015 року, у % до липня 2014 року

Джерело: Держстат, офіційні сайти органів статистики зазначених країн

Рис. 1. Зміна споживчих цін в Україні та окремих країнах світу у липні 2015 року, у % до липня 2014 року

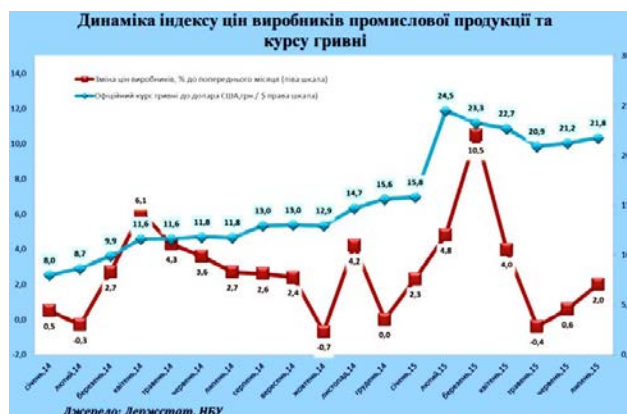

Рис. 2. Динаміка індексу цін виробників промислової продукції та курсу гривні

Таблиця 2

Капітальні інвестиції

Роки	Млн. грн.	У% до відповідного періоду попереднього року
2013		
Січень-березень	44594,9	96,1
Січень-червень	93509,0	87,1
Січень-вересень	154067,0	89,7
Січень-грудень	231322,6	92,1
2014		
Січень-березень	40809,9	85,8
Січень-червень	86860,0	82,5
Січень-вересень	135476,8	77,0
Січень-грудень	204061,7	75,9
2015		
Січень-березень	44741,7	85,2
Січень-червень	98724,6	90,8

*Джерело: Державна служба статистики України

Завдяки збільшенню експортних оборотів та активізації внутрішнього споживання США стає драйвером розвитку світової економіки з очікуваним темпом зростання на рівні 2,8% у 2014 р.

Геополітичні ризики, центрами яких є Україна та Близький Схід, мають значний вплив на світову фінансову систему.

Події в Україні створюють вторинні ефекти для всіх країн СНД та їх основних торговельних партнерів. У разі подальшої нестабільності зростають ризики порушення торговельних та фінансових зв'язків у регіоні. Секторальні санкції щодо РФ та геополітична напруженість призведуть до зниження інвестиційної активності в Росії, згортання інвестиційних проектів та виведення іноземних капіталів з російського ринку. Обмеження, які запровадила РФ щодо імпорту з України, країн ЄС та США, чинитимуть потужний інфляційний тиск на економіку РФ. При цьому навіть ефективне запровадження програм імпортозаміщення, яке, на думку російських економістів, може стати стимулятором для економіки РФ, не дозволить досягти відчутних ефектів у короткостроковій перспективі. Як наслідок, відбулося зниження темпів зростання економіки Росії до 1,3% у 2014 р. та 2,3% у 2015 р. Крім того, ризики коливань світових цін на нафту внаслідок загострення конфліктів на Близькому Сході додаватимуть Росії як великому експортеру нафтопродуктів додаткового тиску на федеральний бюджет.

Поступова переорієнтація Китаю з експортоорієнтованої моделі економічного росту на внутрішнє споживання у короткостроковій перспективі дещо послабила темпи розвитку китайської економіки (7,5% у 2014 р. та 7,3% у 2015 р.). Це створило умови для більш збалансованого та стійкого зростання та зменшення зовнішніх дисбалансів економіки країни у середньостроковій перспективі.

На світових фінансових ринках існує ризик підвищення довгострокових відсоткових ставок та зростання премій за ризик. Зокрема, зазначені ризики зростають в країнах, що розвиваються, з огляду на їхню повільну адаптацію до низьких темпів економічного зростання. Через значний внесок у світовий ВВП країн, що розвиваються (понад дві третини), загострення фінансових ризиків навколо зазначених країн створює додатковий вплив на розвиток світової економіки. Підвищення вартості фінансових ресурсів внаслідок підвищених ризиків для іноземних інвесторів може призвести до уповільнення зростання інвестицій та відпливу капіталів з цих країн. Крім того, анонсоване США посилення жорстких принципів монетарної політики призводитиме до згортання інвестиційних програм в країнах, що розвиваються.

Уповільнення зростання світової економіки та темпів освоєння інвестицій позначається очікуваним падінням цін на світових товарних ринках. Зокрема, уповільнення темпів зростання китайської економіки та зменшення попиту на метали сприяє подальшому зниженню індексів цін на металеву, а очікувані високі врожаї у країнах-експортерах зернової продукції та збільшення пропозиції на світових ринках призводять до падіння цін на зернові [6].

Оскільки європейська економіка не повністю пододала рецесивні тенденції та має значну залежність від російського газу, подальша ескалация російсько-українського конфлікту, посилення санкцій щодо РФ та торговельні обмеження щодо ЄС з боку РФ дещо стримуватиме відновлення

економіки ЄС. Разом з тим урядами країн ЄС передбачена підтримка деяких галузей реального сектору економіки, що постраждали від російського ембарго, у розмірі 125 млн. євро. У зв'язку з відсутністю альтернативних покупців зазначені кошти допоможуть зменшити кількість продуктів на ринку, стабілізувати ціни та компенсувати можливі збитки.

З огляду на зниження світових цін на більшість біржових товарів фактор очікуваного низького інфляційного тиску в зоні євро може загостритися у країнах з високим рівнем боргового навантаження та низьким ступенем відновлення економіки.

Внутрішні ризики розвитку економіки України, головним чином, пов'язані з:

- військовими діями на Донбасі, які призводять до скорочення виробництва у регіоні, погіршення умов залучення зовнішнього фінансування та зростання видатків бюджету на фінансування силових відомств і відновлення зруйнованої інфраструктури;

- зростанням боргового навантаження на бюджет через необхідність фінансування дефіциту та заборгованості НАК «Нафтогаз», сформованої у минулі роки;

- виснаженням міжнародних резервів, що ускладнює використання Національним банком інтервенцій в якості інструментів стримування зростання попиту на іноземну валюту, який виникає внаслідок панічних настроїв та спекулятивних атак.

Вторинні ефекти внутрішніх політичних та економічних потрясінь, анексії Криму та військових дій на Донбасі поширилися на більшості секторів вітчизняної економіки. Внаслідок цього поглиблюються існуючі диспропорції, прискорюються падіння ВВП, скорочення об'ємів промислового виробництва, виконаних будівельних робіт, зовнішньої торгівлі, зниження обсягів освоєння капітальних інвестицій тощо.

Скорочення промислового виробництва, розпочате наприкінці 2012 р., поглибилось в поточному році з огляду на зупинку промислових потужностей Луганської та Донецької областей та втрату російського ринку збуту. Залежність країни від імпортних енергоносіїв та відсутність джерел компенсації втрати російського газу змусить підприємців перейти до режиму жорсткої економії, що значним чином позначиться на об'ємах виробництва.

Зокрема, для хімічної промисловості дефіцит газу та зростання цін на газ, а також падіння світових цін на аміак та азотні добрива є передумовами згортання виробництва або переведення підприємств на менш інтенсивне використання потужностей. Це позначиться не лише на зменшенні бюджетних та валютних надходжень, а й на підвищенні рівня безробіття, що негативно вплине на рівень економічного зростання у короткостроковій перспективі.

На фоні низької ймовірності залучення підприємствами Донбасу додаткових кредитних та інвестиційних ресурсів в період воєнних дій, експортної діяльності сировинного спрямування та світової переорієнтації на експортні поставки більш дешевої чорної металургії з Китаю та Індії швидкого відновлення промислового вироб-

ництва у короткостроковій перспективі не слід очікувати навіть в умовах певного покращення цінової конкурентоспроможності через девальвацію національної валюти.

За умови реалізації оптимістичного сценарію розвитку після закінчення воєнних дій на Сході та відновлення припливу інвестиційних ресурсів можна очікувати у середньостроковій перспективі відбудову зруйнованих заводів із застосуванням новітніх технологій, а отже, і збільшення випуску конкурентоспроможної високотехнологічної продукції. Разом з тим такого прогресу можна досягти лише у середньостроковій перспективі за умов реалізації задекларованих структурних реформ.

В умовах відпливу інвестиційних капіталів з огляду на відсутність гарантій безпеки для інвестора та високий ступінь ризику світова тенденція скорочення банківського кредитування є додатковим фактором гальмування економічного розвитку України. Як правило, стандарти кредитування формуються під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів, які для України вкрай негативні. Масовий відплив депозитів (у першому півріччі 2014 р. відплив депозитів резидентів склав 39 млрд грн у порівнянні з аналогічним періодом минулого року), значні внутрішні дисбаланси банківських установ та ускладнений доступ до світових фінансових ринків не дозволяють прогнозувати зниження ставок по кредитах та їх доступності для малого та середнього бізнесу.

У зв'язку з цим очікуваний спад будівельної галузі України у поточному році на 12% з урахуванням низької порівняльної бази попереднього року є цілком природним, але у 2015 р. очікувався значний приріст показників з огляду на необхідність відбудови зруйнованих будівель на Донбасі та ефект статистичної бази [6].

У міжнародній торгівлі певні короткострокові позитивні ефекти, досягнуті в результаті девальвації національної валюти, нівелюються падінням експорту підприємств, розташованих на території, де ведуться військові дії, та взаємними санкціями РФ та України. До кінця року очікувалося поглиблення цих тенденцій. Так, за підсумками січня-травня 2014 р. позитивний ефект від скорочення імпорту на 18% частково нівелювалося падінням експорту більш ніж на 5%.

В умовах вимушеної економічної ізоляції Донбасу, який забезпечує чверть усього експорту країни, навіть ефект девальвації національної валюти не активізував діяльність експортерів. Заборона експорту низки українських товарів на російський ринок, який формував п'яту частину всього експорту, вимагає від товаровиробників переорієнтуватись на інші ринки збуту.

Разом з тим зупинка низки заводів машинобудівної та металургійної галузей через воєнний конфлікт на Сході, невизначеність з періодом відновлення їх діяльності та інертність багатьох товаровиробників в пошуку додаткових ринків збуту не дозволяють очікувати в короткостроковій перспективі швидкої заміни російського ринку збуту, заміни російського ринку збуту на ринок країн ЄС через низьку конкурентоспроможність зазначених українських товарів на європейському ринку та відновлення експортних позицій хоча б на рівні попереднього року.

Зменшення торговельних обмежень з боку країн ЄС надасть Україні базу для розширення експортної діяльності та допоможе товаровиробникам компенсувати збитки від втрати російського ринку лише у середньостроковій перспективі після сертифікації українських товарів згідно європейських стандартів. Крім того, внаслідок погіршення споживчих настроїв населення та падіння доходів домогосподарств через уповільнення зростання заробітних плат та девальвацію національної валюти, не варто очікувати на зростання темпів споживання, тому суттєва переорієнтація експортерів на внутрішній ринок у короткостроковій перспективі є малоімовірною.

Виснажені міжнародні резерви, підвищений попит на іноземну валюту як наслідок панічних настроїв населення у зв'язку з невизначеністю результату перебігу воєнних дій на Донбасі, згорання торговельних зв'язків з Росією та падіння експортної виручки призвели до значної девальвації національної валюти. Ці обставини створюватимуть додатковий тиск на курс національної валюти через канал очікувань.

Крім того, в очікуванні опалювального сезону на міжбанківський ринок з метою купівлі валюти виходить і НАК «Нафтогаз» для оплати реверсних поставок газу з Європи, тому сезонний фактор здійснює додатковий дестабілізуючий вплив на валютний ринок.

У разі неможливості запобігання ризиків повторної відчутної девальвації національної валюти, можна сподіватися, що її здешевлення дещо стимулюватиме експортну діяльність товаровиробників та знижуватиме попит на імпорتنу продукцію, що в короткостроковій перспективі сприятиме певному коригуванню зовнішньоторговельного балансу.

За умов, які склалися у вітчизняній економіці, застосування Національним банком адміністративних заходів, у тому числі тимчасових обмежень щодо купівлі-продажу валюти, посилення контролю за поверненням експортної виручки в Україну, обов'язкового продажу її більшої частини тощо, можуть створити передумови для укріплення курсу гривні у короткостроковій перспективі. Відмовлення від адміністративних інструментів регулювання на валютному ринку доцільне лише в разі стабілізації ситуації на Південному Сході України [6].

Додатковим фактором для зміцнення позицій національної валюти та зменшення амплітуди коливань стануть очікуваний черговий транш від МВФ та традиційні експортні поставки зернових на світові ринки та, зокрема, до країн ЄС, з огляду на надання ними торговельних преференцій.

Очікуваний високий рівень інфляції, хоча і значно вплине на рівень реальних доходів та витрат населення, може розглядатися як додатковий стимул для розвитку бізнесу українських товаровиробників. В умовах скорочення імпорту це може слугувати чинником подолання економічної кризи у середньостроковій перспективі.

За нинішніх геополітичних та економічних умов драйвером економічного зростання може стати аграрний сектор з огляду на перспективи розширення експортної географії збуту продукції. Завдяки відкриттю європейського ринку для українських товарів та скасуванню ввізних

мит можна очікувати зростання обсягів експорту сільськогосподарської продукції до ЄС. Не менше третини сільськогосподарських товаровиробників виробляють продукцію, сертифіковану в Європі, загалом це стосується м'яса птиці. Цілком імовірно припустити, що сертифіковані згідно європейських стандартів товари конкурентоспроможні й у інших регіонах світу. Крім того, очікуваний високий врожай зернових навіть при низьких світових цінах дозволить виробникам наростити експорт та збільшити приплив валютної виручки в поточному році, а підписання асоціації з ЄС додаватиме експортерам додаткових стимулів стосовно безмитної торгівлі в межах квот. Хоча негативним фактором, як і у випадку з промисловим виробництвом, є сировинна спрямованість експорту, проте за умови реалізації оптимістичного сценарію розвитку у середньостроковій перспективі структура експорту змінюватиметься.

Складна ситуація з бюджетними надходженнями на тлі падіння економічного розвитку посилюється політичними ризиками та значними видатками на проведення АТО. Незважаючи на побудову державного бюджету на більш реальних макроекономічних показниках на відміну від оптимістичних бюджетів попередніх років, які з кожним роком поглиблювали дефіцит бюджету, та режим жорсткої економії, до кінця поточного року слід очікувати поглиблення дефіциту бюджету з огляду на зменшення податкових надходжень.

Показники виконання бюджету свідчать, що сума доходів зведеного бюджету за I півріччя 2014 р. зросла на 6,4% порівняно з аналогічним періодом минулого року, проте таке зростання формується лише за рахунок авансових платежів НБУ, що перераховуються Національним банком України відповідно до Закону України «Про Національний банк України» та фактично означають емісію грошей, у розмірі суми, що майже відповідає річному плану, а також зменшення бюджетного відшкодування ПДВ грошо-

вими коштами більш ніж на чверть. Надходження державного бюджету за рахунок податків на прибуток, ПДВ та акцизного податку демонструють значне зниження. Тому без стабілізації ситуації на Сході, покращення результатів діяльності підприємств та поліпшення споживчих настроїв населення продовжити позитивну тенденцію із наповненням бюджету у II півріччі поточного року буде вкрай складно.

Крім того, через девальвацію відбулося значне зростання як державного боргу, так і витрат на його обслуговування. З огляду на підвищені геополітичні ризики навколо України для інвесторів не варто прогнозувати зниження відсоткових ставок по обслуговуванню боргу, що в умовах очікування високого рівня дефіциту бюджету є додатковим тиском на державний бюджет. Підвищення реальної процентної ставки призводить до зростання видатків на обслуговування непогашеної частини боргу та збільшує вартість капіталу, що, у свою чергу, призводить до падіння ВВП. Для корегування існуючих ризиків необхідно змінювати принципи податково-бюджетної політики. Вкрай важливо зберігати постійний контроль та здійснювати своєчасне втручання в податково-бюджетне регулювання з метою уникнення нарощення високих рівнів зовнішнього та внутрішнього державного боргу особливо за низького рівня доходів державного бюджету [6].

Висновки. Показники макроекономічної стабільності являють собою індикатори загального стану економіки. Тому основи макроекономічної стабільності вбачаються у застосуванні соціально-орієнтованих заходів макроекономічного впливу. На сьогоднішній день, в Україні спостерігається стан макроекономічної нестабільності, спричинений насамперед значним податковим тиском, зростаючим дефіцитом платіжного балансу та зовнішньої торгівлі, наявністю несприятливого середовища для заснування та ведення бізнесу, що в свою чергу впливає на інвестиційну привабливість країни.

Список літератури:

1. Будаговська С., Кілієвич О. та ін. «Мікроекономіка і макроекономіка» / С. Будаговська, О. Кілієвич. – К.: «Основи» – 1998.
2. Macroeconomic Stability // The Reut Institute. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reut-institute.org/Publication.aspx?PublicationId=1299>
3. Лановий В. Ілюзія макроекономічної стабільності / В. Лановий – Український Тиждень № 17 від 26-04-2012 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Economics/48671>
4. Schwab K. The Global Competitiveness Report 2011-2012 / K. Schwab – World Economic Forum. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-2011-2012/>.
5. Macroeconomic Stability // The Reut Institute. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reut-institute.org/Publication.aspx?PublicationId=1299>
6. Аналітична записка «Щодо тенденцій розвитку економіки України у 2014-2015 рр.» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1635>

Евтушенко Н.Н., Макаrchук И.Н., Яременко Л.М.

Переяслав-Хмельницкий государственный педагогический университет
имени Григория Сковороды

МАКРОЭКОНОМИЧЕСКАЯ СТАБИЛЬНОСТЬ В УКРАИНЕ

Аннотация

В статье охарактеризовано макроэкономическую стабильность в Украине. Проанализировано показатели макроэкономической стабильности. Описаны индикаторы ее оценки, благодаря которым достигается сбалансированность экономики в стране. Описаны изменение потребительских цен в Украине и отдельных странах мира.

Ключевые слова: макроэкономическая стабильность, индекс потребительских цен, капитальные инвестиции, кредиты, рост цен, инфляция.

Yevtushenko N.M., Makarchuk I.M., Yaremenko L.M.

Pereyaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical University after Hryhoriy Skovoroda

MACROECONOMIC STABILITY IN UKRAINE

Summary

This article describes the macroeconomic stability in Ukraine. It is analyzed indicators of macroeconomic stability. It's described indicators of evaluation, which is achieved through balance of economy in country. Describe the change in consumer prices in Ukraine and some countries.

Keywords: macroeconomic stability, the consumer price index, capital investment, loans, rising prices, inflation.